

yemen notları I

II. arap uyanışı mı, soğukkanlı reel politik mi?

Mevlüt UYANIK

Prof.Dr., Sana'a Üniversitesi, Yemen

Arap dünyası "Yasemin Devrimi" adı altında başlayan bölgesel bir uyanış rüzgârının etkisinde. Her ne kadar Libya'da bir iç savaşa doğru evrilsede, diğer bölge ülkeleri bunu gördükleri için daha dikkatli davranıyorlar. Suudi Arabistan, sürekli olarak onun "küresel bir uyanış" değil, bir "fitne hareketi" olduğunu vurguluyor, Yemen'deki yönetim de öyle. Hatta Çin yönetimi, yeni yasama yılının açılış münasebetiyle Ortadoğu'daki gösterilerin ülkeye taşınma çabalarının istikrarı bozacağını ve buna müsaade edilmeyeceğini özellikle vurguluyor. Araplar ise 1848 yılında Avrupa'da başlayan uyanışın bölgesel izdüşümü ve Arap dünyasını paylaşan İngiltere, İtalya, Fransa gibi istilacı güçlere karşı verilen 1. uyanışın devamı olduğunu, 2. uyanışla bu küresel güçlerin bakiyelerinin de giderileceğini iddia ediyorlar.

1. Uyanış mı?

Malumunuz Osmanlı yönetimi 1. Dünya Harbi'nde bölgeden çekildi. "Zulmet ve cehalet dönemi" diye düşündükleri Osmanlı sonrasında Arap dünyası özgürleşeceğini düşünürken, Batılı güçlerin istilasıyla

karşılaştı. 1. Uyanış dedikleri 1914-1945 arasında bu güçlere karşı özgürlük mücadeleleri vermeleridir. Önceden Osmanlı zamanında hilafet ve İslam dini referanslı yönetim yerine, kavmiyetçi-seküler veya kavmiyetçi ve dinî referanslarla yönetilen totaliter yapılara dönüştü. Fıilî ve fikrî sömürgeci kurtulalım derken, daha sert bir sarmalın içine düştüler.

İşte şimdi Araplar hilafet ve kavmiyetçi yapıların dışında 3. yönetim tarzını arıyorlar: “Siyasi (ortak) akıl” modeliyle kurulacak dinî değerleri dikkate alan modern bir devlet. Bu, halkın/ümmetin devleti olacaktır, akide/dinî öğretinin devleti değil. İhvanu’l-Muslimin kurucusu Hasan el-Benna, talebesi Abdülkadir Udeh, Seyyid Kutup’un fikirlerinden; Yusuf Kardavî’nin önerilerinden istifade edilecek. Bunların yanı sıra modernizmle yüzleşen Muhammed Abid Cabiri, Muhammed Arkun, Burhan Galyon, Abdullah Urevi, Rıdvan Seyyid gibi oldukça farklı yelpazedeki âlimlerin fikirlerine başvurulacakmış.

Din devleti değil ama dinî değerleri dikkate alan bir yönetim denince, bu arayışın tam karşısında bütün kaynağını dinin, özellikle de Arap dünyasının genelinden farklı bir akideye, İsnâ Aşeriyye Şiiliği öğretilisine sahip olan İran Devleti yapılanması var. Üstelik İran’ın bölgede etkili olmaya çalışmasından ABD ve İsrail’in son derece rahatsız olduğunu unutmamak gerekiyor (el-Siyasiye, Yemen; 6.3.2011:7, 17).

İran Faktörü

Amerika’nın Irak’ı işgaliyle birlikte Ortadoğu’da etkin olmak isteyen iki önemli güç kaldı, Mısır ve İran. Mısır, son rüzgârla epey hasar aldı ve İran daha öne çıktı, bu sebeple olsa gerek kesinlikle direnişçilerin safında yer aldığını açıkladı.

Amerika sürekli olarak Mısır’da ve diğer ülkelerde direnişçilerin demokratik taleplerine karşı dikkatli davranılmasını istedi. Amerikan yönetiminin de Yemen’de ve bölgede etkili olan Abdülmecid Zindani gibi Sünnî insanların önünün demokratik olarak açılması gerektiğini söylemesi ve halka karşı dikkatli ve duyarlı davranılması gerektiğinin vurgulanması bu noktada dikkat çekiyor. 1 Mart “Gazap Günü”nde Sana’a Üniversitesi önündeki muhaliflere destek konuşması yapan Zindani ve diğer muhaliflerin yönetimin önerdiklerini reddetmesinde bunun etkisi olsa gerek. Üniversitelerin açılması ertelendi, gösteriler devam ediyor, ama bu “kontrollü gerilim politikası” ne kadar devam edecek?

Soru(n):

Gerçekten ABD, 2. Uyanış dalgasıyla küresel güçlerin ve küresel sermayenin temsilcileri konumunda olan kavmiyetçi-patrimonyal yönetimlerin tasfiyesine yardım mı ediyor? Yoksa hem İran’ın dünyanın önemli enerji merkezi olan Ortadoğu’da etkin olmasının önünü kesmek, hem de bölgede Irak işgalinden sonra iyice bozulan imajını düzeltmek için **soğukkanlı bir reel politik** mi izliyor?

Özellikle İsrail’in Filistin’e yönelik politikalarını ve ABD’nin Irak işgalini Arap halkları seyretti, ama bu aynı zamanda müthiş bir **karşı bilinç** de oluşturdu. Buna bir de çoğu Arap ülkesinde yoksulluk ve yolsuzluk getiren, öncelikle küresel sermayeye ve kendi çevresine hizmet eden “Kleptokrasiler”in totaliter uygulamalarını ilave edersek, bu bilinç iyice güçlendi.

Osmanlı yönetimi 1. Dünya Harbi’nde bölgeden çekildi. “Zulmet ve cehalet dönemi” diye düşündükleri Osmanlı sonrasında Arap dünyası özgürleşeceğini düşünürken, Batılı güçlerin istilasıyla karşılaştı. 1. Uyanış dedikleri 1914-1945 arasında bu güçlere karşı özgürlük mücadeleleri vermeleridir. Önceden Osmanlı zamanında hilafet ve İslam dini referanslı yönetim yerine, kavmiyetçi-seküler veya kavmiyetçi ve dinî referanslarla yönetilen totaliter yapılara dönüştü. Fıilî ve fikrî sömürgeci kurtulalım derken, daha sert bir sarmalın içine düştüler.

2. Uyanış dalgası denilen, acaba mevcut kavmiyetçi yönetimler ve onların şahsında küresel güçlere, özellikle ABD’ye karşı oluşan bu karşıt bilincin ortaya çıkaracağı belirsizlikleri en aza indirmek için desteklenen soğukkanlı bir reel politik gereği olan bölgesel hareketlilik olabilir mi? Bana bu doğru gibi geliyor? Niçin mi?

Soğukkanlı reel politik

Tunus’da sular duruldu, ama yeni yönetim diye sunulanın hakikaten demokratik ve sosyal adaleti sağlayacak, yolsuzluk ve yoksulluğu kaldıracak projeleri var mı? Mübarek gitti deniliyor. O, Enver Sedat’ın politikalarını nasıl bir başka kulvarda devam ettirdiyse, yeni gelenler (diyemeyeceğim; çünkü aynı

kadro) “Mübareksiz bir Mübarekçilik” yapacak gibi gözüktüyor. Halk bunu anladı galiba, yeniden hareketlendi Mısır’da. El-Baraday var diyeceksiniz ama O’nun da geçmişine bakınca, bölgede etkin güçlere rağmen politikalar üretebilecek biri mi diye sormak gerekiyor.

Yemen’de durum aynı, bu gerçeği bildiğinden olsa gerek, Başkan Salih, bensiz bir hafta zor idare edersiniz diyor. Amerika’nın göstericilerin taleplerine dikkat edilmeli sözünün olası çözüm önerilerinin reddi anlamına geldiği için “Amerika kim oluyor, kendi işine baksın”, diye bir karşı çıkış yapmak istiyor. Ama

Amerika’nın Irak’ı işgaliyle birlikte Ortadoğu’da etkin olmak isteyen iki önemli güç kaldı, Mısır ve İran. Mısır, son rüzgârla epey hasar aldı ve İran daha öne çıktı, bu sebeple olsa gerek kesinlikle direnişçilerin safında yer aldığını açıkladı.

hemen ertesi gün, yanlış anlaşıldım diyerek geri adım atıyor. Bununla birlikte yönetim taraftarlarınca gözdağı vermek için 8 Mart gece yarısı muhaliflerin üzerine ateş açıldı, 3 ölü ve yaklaşık 70 yaralı var, ama buna rağmen karşı bir silahlı çatışmaya girilmedi, iyi tarafı bu. Ateş edenlerden 4 kişi yakalanıyor, darp ediliyor ama herkeste cenbiye olmasına rağmen aşırı bir şey yapılmıyor. Israrla “barışçıl devrim” talebinde bulunulması ve hutbelerde sürekli olarak Tunus, Libya ve Mısır gibi olunmaması gerektiği, 4 çözüm şeklini barışçı ve kansız bir şekilde Yemenlilerin gerçekleştirmesi gerektiği vurgulanıyor. 9 Mart’ta yönetim taraftarlarının olduğu Tahrir Meydanı’na gittim ve dolaştım, hiç de tedirgin olmuş bir halleri yok. Taksici, muhalefetin fitne yaptığını söylüyor, kim ateş etmiş olabilir deyince, belli değil diyor.

Yönetim, karşı bir hareket görmeyince 10 Mart’ta geniş katılımlı bir toplantı yapıyor ve kuvvetler ayrılığı, yeni anayasa dahil olmak üzere herşeyin yapılacağını söylüyor. Ama kabul gördüğünü söylemek mümkün değil, 11 Mart Cuma günü milyona yakın insan, Sana’a Üniversitesi önündeki meydanı ve caddeleri dolduruyor, şehitlere cenaze namazı kılınıyor ve kesinlikle Ali Abdullah Salih’in gitmesi gerektiğini, ona güvenmediklerini belirtiyorlar.

18 Mart Cuma gününü Yevmu’l-İnzari, yani sarı kart göstererek uyarı günü ilan ettiler, ama çok sert bir karşılık gördüler. Açılan ateş sonucunda 56 kişi hayatını yitirdi. Buna rağmen gösteriler kadın ve çocukların katılımıyla artarak devam ediyor. 25 Mart Cuma günü ise “Yevmu’l-İrhal”, yani “yönetimden gitme günü” olarak ilan edildi, kırmızı kart gösterildi. Ama yönetim taraftarları Tahrir Meydanı’nda daha büyük bir kalabalık topladılar. Devlet başkanı, emin ellere yönetimi bırakabileceğini söyledi, diyaloga açık olduğunu belirtti, ama karşılık bulamadı.

Muhalefet, ayrılmasını, iç güvenlik teşkilatının dağıtılmasını istedi, buna karşılık, Ali Abdullah Salih, eğer yönetim bırakırsa, Yemen’in iki hatta üç parçaya bölüneceğini, Somali gibi olacağını ve iç savaş çıkabileceğini söyledi. Muhalefet öneri getirmiyor, diyerek görüşmeleri askıya aldı. Ve problem çözülmek yerine iyice kilitlendi.

Muhalefet bölgesel rüzgârı ve uluslararası desteği arkasına alıyor ama Güney ve Kuzey Yemen arasındaki gerilimi giderecek, 2009 kriziyle iyice bozulan halkın alım gücünü yükseltecek ve ekonomik dağılımı sağlayacak ve mevcut aşiret yapısını kurumsal demokrasiye dönüştürecek projeleri var mı? ABD ve İsrail karşıtı söyleme sahip ama On iki İmam Şiiliğinden farklı bir (Zeydi) öğretiyeye sahip Husi problemiyle ilgili mevcut Zeydi yönetimden farklı çözüm önerisi var mı? Tek duyduğum Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yasin Salih Numan’ın Cumhurbaşkanı adayları olduğu, böylece Kuzey ve Güney arasındaki olası gerginliklerin giderileceği! En üzücü olan taraf, buradaki ana muhalefet partisi olan İslah’a da halkın yeterince güvenmemesi. Ahmar ailesi de neticede en güçlü aşiretlerden birisi ve oldukça zenginler, halk soruyor aslında bu zenginliğin kaynağını. Çünkü ana muhalefet partisi olarak uzun yıllar Meclis Başkanlığı görevini yerine getiriyorlar, hatta bazı muhalifler, aslında fazla bir şeyin değişmeyeceğini söylüyor. Öyle görünüyor ki, **bu hareketlenmeler, ikinci uyanış dalgası değil, reel politik gereği oluyor.** Ve yeni yüzler, yeni yönetimler gelecek ama galiba temel politikalarda fazla değişiklik olmayacak, en azından yakın dönemde. ■